

Mgr Iga Bartuzi
Bydgoszcz

PROBLEMY PEDAGOGIKI PRACY W WYDAWNICTWACH OSTATNICH LAT WSP W BYDGOSZCZY

Przemiany ostatnich lat spowodowały wiele problemów w szkolnictwie, również w szkolnictwie wyższym. Pewne założenia ideologiczne, celowe i treściowe straciły na aktualności. Przed nauczycielem pojawiła się bariera w postaci braku podręczników. Bardzo często okazuje się, że literatura lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych jest zupełnie nieadekwatna do potrzeb wynikających ze zmian politycznych i gospodarczych. Jak powszechnie wiadomo, cykl wydawniczy trwa bardzo długo, toteż luka ta nie będzie wypełniona zbyt szybko.

Pedagogika Pracy w ujęciu systemowym, monograficznym dzieli ten sam los. Ostatnia zwarta pozycja obejmująca kompendium wiedzy z pedagogiki pracy w wydaniu podręcznikowym ukazała się w 1985 roku (Pedagogika pracy w zarysie, PWN, 1985). Pomimo tego jest to pozycja godna polecenia czytelnikowi chcącemu w najbardziej zwartej formie zapoznać się z treściami tej dyscypliny naukowej.

W związku jednak z nieaktualnym już ideałem wychowania a także ze zmianą zadań zakładów pracy, głównie w zakresach działań pozaprodukcyjnych a prywatyzacją, wydaje się celowe i potrzebne opracowanie nowego wydania książki z uwzględnieniem aktualnej sytuacji Rzeczypospolitej Polski, przyszłych losów kształcenia zawodowego oraz roli doksztalcania i doskonalenia kwalifikacji pracownika w być może prywatnych zakładach pracy.

Nieco jednak optymistyczniej wygląda sytuacja wydawnicza związana z różnymi węższymi bądź szerszymi problemami pedagogiki pracy. I tak, w

ostatnich latach osiemdziesiątych i na początku dziewięćdziesiątych ukazało się około dwudziestu takich pozycji.

Niemożliwe jest omówienie na łamach artykułu ich wszystkich. Chciałabym jednak zwrócić uwagę na kilka z nich:

1. Z. Wiatrowski, I. Kropińska (red.) *Pedagogika Pracy wobec aktualnych problemów gospodarczych i edukacyjnych*. WSP Bydgoszcz 1988
2. Z. Wiatrowski, E. Podoska-Filipowicz (red.:) *Charakterystyki kwalifikacji nauczycieli szkół zawodowych*. WSP Bydgoszcz 1989
3. R. Gerlach: *Doskonalenie zawodowe pracujących we współczesnym zakładzie przemysłowym*. WSP Bydgoszcz 1989
4. Z. Wiatrowski, R. Gerlach (red.:) *Podstawowe idee i twierdzenia pedagogiki pracy oraz ich percepcja i realizacja społeczna*. WSP Bydgoszcz 1990
5. Z. Wiatrowski: *Nauczyciel szkoły zawodowej, dawniej - dziś - jutro*. WSP Bydgoszcz 1990
6. E. Podoska-Filipowicz: *Podstawy zawodoznawstwa, orientacji i poradnictwa zawodowego*. WSP Bydgoszcz 1990

Uważny czytelnik zwróci uwagę na kryterium doboru tych a nie innych pozycji z literatury przedmiotu. Wszystkie wyżej wymienione prace wydane są przez zespół bydgoski i Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy. Jest to zapewne jeden z symptomów prężności bydgoskiego środowiska w dziedzinie pedagogiki pracy.

Kolejno, według przyjętego porządku postaram się naświetlić zawartość wymienionych pozycji książkowych. W dniach 16-18 października 1986 roku w Zaciszu koło Bydgoszczy zorganizowano przez Zespół Pedagogiki Pracy Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN i Zakład Pedagogiki Pracy Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Bydgoszczy konferencję naukową, z której materiały stanowią pierwsze prezentowane opracowanie pod tytułem: *Pedagogika pracy wobec aktualnych problemów gospodarczych i edukacyjnych*, pod redakcją Z. Wiatrowskiego i I. Kropińskiej. Pozycję tę wypełnia około 30 referatów, z których część ma charakter ogólny i przedstawiona została w formie referatów plenarnych, natomiast pozostałe to doniesienia i informacje z bieżących badań naukowych, mieszczących się merytorycznie w trzech podstawowych działach pedagogiki pracy.

Część pierwszą rozpoczyna krótki życiorys prof. Tadeusza Nowackiego, twórcy i prekursora pedagogiki pracy, które wyrażone słowami prof. Zygmunta Wiatrowskiego nabierają szczególnej wagi.

Profesor T. Nowacki w wystąpieniu zatytułowanym: *Pedagogika pracy wobec zmian gospodarczych*, przedstawia przyspieszenie i dramaturgię obecnych lat, wskazuje na pozycje pedagogiki pracy wywołaną "trzecią rewolucją naukowo-techniczną", a także na rolę jaką powinna odegrać praca formalna i aformalna. Profesor J. Kordaszewski w artykule: *Etos pracy w doktrynie i polskim życiu gospodarczym* podejmuje ważny problem pojmowania sensu i wartości pracy, szczególnie w obecnych czasach zmian i przeobrażeń, odwołując się do historycznych aspektów tego problemu.

Profesor J. Orczyk w artykule: *Pedagogika pracy wobec aktualnych problemów gospodarczych* akcentuje takie badania, które przyniosą lepszą jakość pracy, wydajność pracy i będą kształtować przez to inny stosunek do pracy.,

Profesor Z. Wiatrowski przedstawił aktualne problemy edukacyjne i wykazał duży udział pedagogiki pracy w rozwiązywaniu tych problemów.

Profesor K.A. Hoffman z Berlina pisze o związku pedagogiki zawodowej z intensyfikacją gospodarki narodowej.

W części drugiej znalazło się wiele problemów z zakresu pedagogiki pracy podejmowanych przez autorów z Polski i zaproszonych gości z zagranicy, między innymi:

- refleksje nad pracą, znaczeniem pracy w rozwoju osobowości, dydaktyczne walory pracy, dojrzałość społeczno-zawodowa;
- problemy orientacji i poradnictwa zawodowego, dobór treści w kształceniu przedzawodowym;
- niektóre aspekty doksztalcania i doskonalenia zawodowego, kształcenie ustawiczne;
- pedagogika pracy w kształceniu i doskonaleniu i inne.

Omawiana pozycja zawiera bardzo dużo różnorodnego materiału o różnej wartości naukowej i merytorycznej, ukazuje mnogość problemów z jakimi boryka się współczesna pedagogika pracy w aspekcie przemian gospodarczych i edukacyjnych.

Do podstawowych pojęć pedagogiki pracy należą m.in. takie jak: kwalifikacje pracownika, charakterystyka zawodowa, charakterystyka kwalifikacyjna. Z tym większą radością przyjmujemy opracowanie zespołowe pod redakcją Z. Wiatrowskiego i E. Podoskiej-Filipowicz: *Charakterystyki kwalifikacji nauczycieli szkół zawodowych*. Pozycja ta może spełniać podwójne zadanie - pierwsze jako poradnika dla uczelni kształcących kandydatów na nauczycieli lub doksztalących czynnych zawodowo nauczycieli. Drugie natomiast - może ułatwić ocenę nauczycieli w konkretnej sytuacji pracy i pomóc w realizacji procesu doskonalenia zawodowego.

Opracowanie podzielono na kilka części:

- I. Wprowadzenie
- II. Charakterystyka kwalifikacji nauczyciela przedmiotów zawodowych
- III. Charakterystyka kwalifikacji nauczycieli wybranych grup przedmiotów zawodowych:
 - przedmiotów mechanicznych
 - przedmiotów elektrycznych i elektronicznych
 - przedmiotów rolniczych
 - przedmiotów ekonomicznych
 - przedmiotów chemicznych
 - przedmiotów medycznych
 - przedmiotów budowlanych
 - przedmiotów drzewnych
 - przedmiotów włókienniczych i odzieżowych
 - przedmiotów górniczych i hutniczych
 - przedmiotów gastronomicznych i hotelarskich
 - przedmiotów pedagogicznych
- IV. Charakterystyka kwalifikacji nauczycieli związanych z procesem kształcenia zawodowego:
 - przedmiotów ogólnokształcących w szkole zawodowej
 - pedagoga pracy
 - nauczyciela zatrudnionego w niepełnym wymiarze godzin etatowych
 - instruktora praktycznego nauczania zawodu
 - nauczyciela form pozaszkolnych związanych z kształceniem i doskonaleniem zawodowym.

Trzecią pozycję, którą pragnę polecić jest skrypt R. Gerlacha: *Doskonalenie zawodowe pracujących we współczesnym zakładzie przemysłowym*. W pedagogice pracy mówi się o kilku zadaniach pozaprodukcyjnych zakładu pracy (opiekuńczo-socjalne, kulturalno-oświatowe, wychowawcze, dydaktyczne). Właśnie dziś, kiedy mówimy o gospodarce rynkowej, przyspieszeniu wydajności na pierwszy plan wysuwają się zadania dydaktyczne (kształceniowe), a w nich szczególnie doskonalenie zawodowe. Problem ten zaczyna stawać przed każdym pracownikiem, który chce utrzymać się na swoim stanowisku pracy i nie stać się jednym z wielu bezrobotnych. Wartość tej pozycji została wzbogacona o szeroki materiał empiryczny.

Autor treści doskonalenia zawodowego ujął w czterech rozdziałach. Pierwszy to rozważania wstępne, gdzie w krótki sposób przyjmuje pewne ustalenia terminologiczne (takich pojęć jak: kształcenie, doksztalcenie, doskonalenie, edukacja permanentna, kształcenie ustawiczne i inne) oraz podaje informacje metodologiczne.

W rozdziale: *Teoretyczne problemy kształcenia ustawicznego ze szczególnym uwzględnieniem doskonalenia zawodowego*, R. Gerlach na podstawie literatury analizuje rolę zakładu pracy w procesie kształcenia ustawicznego, pisze o formach, metodach i organizacji doskonalenia zawodowego, a także o roli szkoły zawodowej w przygotowaniu absolwentów do doskonalenia.

Rozdział trzeci i czwarty - w całości oparte są na badaniach empirycznych, prowadzonych w zakładach i szkołach.

W rozdziale piątym autor podejmuje problem współpracy innych instytucji zajmujących się doskonaleniem zawodowym z zakładami pracy.

Na podstawie przeprowadzonych badań R. Gerlach uważa, że stan w zakresie doskonalenia zawodowego pracujących nie jest w pełni zadowalający. Istnieje w wielu przypadkach rozbieżność pomiędzy działalnością zakładów pracy w tym względzie, a wymogami praktyki i teorii pedagogicznej. Zbyt często jeszcze mamy do czynienia z wymogami kwalifikacji formalnych (zaświadczenia, świadectwa itp.), a nie z kwalifikacjami rzeczywistymi.

W części końcowej pracy autor stara się przedstawić możliwości kilku zmian w realizacji doskonalenia zawodowego w zakładzie pracy.

Z okazji 75 rocznicy urodzin i 50-lecia działalności naukowej prof. T. Nowackiego zorganizowano w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Bydgoszczy

konferencję, owocem której jest pozycja pod redakcją Z. Wiatrowskiego i R. Gerlacha: *Podstawowe idee i twierdzenia pedagogiki pracy oraz ich percepcja i realizacja społeczna*. Opracowanie to podzielone jest na pięć części:

- wprowadzenie, w którym umieszczono 10 referatów plenarnych, w tym 5 profesorów z kraju i 5 profesorów z zagranicy.

Pozostałe cztery części to komunikaty naukowe i inne opracowania zawarte w zespołach problemowych:

- I. Teoretyczne i metodologiczne podstawy pedagogiki pracy
- II. Problemy kształcenia przedzawodowego
- III. Problemy kształcenia zawodowego
- IV. Problemy pedagogiczne zakładu pracy.

Nie sposób w kilku wierszach streścić zawartości tego zbioru, chciałabym jedynie zwrócić uwagę na pewne problemy, które nie były podjęte w opracowaniu z poprzedniej konferencji. Na uwagę zasługuje z pewnością artykuł prof. Z. Wiatrowskiego: *Początki, stan aktualny i przyszłość pedagogiki pracy*, w którym znajdujemy kompendium wiedzy o jeszcze ciągle młodej i często mało znanej dziedzinie naukowej, ujęte w sposób niemalże cybernetyczny, ale dający obraz prężności pedagogiki pracy.

Próbie odpowiedzi na pytania o szkolnictwo zawodowe podjął prof. St. Kaczor zastanawiając się nad teraźniejszością i przyszłością szkolnictwa zawodowego w Polsce, a także na świecie.

Interesujące wydaje się spojrzenie prof. Jürgena J. Justina na pedagogikę pracy w RFN - kraju o najwyższym standardzie życiowym. Być może Polska wykorzysta doświadczenia naukowców niemieckich, teraz, kiedy stoimy przed szansą wielkiego rozwoju gospodarczego.

Znajdujemy się w sytuacji, kiedy to będą powstawały nowe zawody a część starych zaginie. Być może powstaje miejsce dla rozwoju zawodoznawstwa. Ciekawe rozważania na ten temat przeprowadziła dr E. Podoska-Filipowicz. Przedstawiła związki zawodoznawstwa z pedagogiką pracy poprzez pracę zawodową i zawodu z charakterystykami kwalifikacyjnymi.

W zespole II na szczególną uwagę zasługuje artykuł prof. St. Szajka, który pisze o przeszłości, teraźniejszości i przyszłości kształcenia przedzawodowego. W krótki sposób przedstawiono rodowód kształcenia przedzawodowego od prac F. Melanchtona z XVI wieku poprzez A.H. Franckego, F.A. Diesterwega

aż do współcześnie uznanych nazwisk zajmujących się tą problematyką (S. Szajek, W. Rachalska, K. Zielińska, K. Uździcki), akcentując szczególnie dorobek Zakładu Pedagogiki Pracy Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu.

Związkom pedagogiki pracy z wychowaniem technicznym poświęcono wiele opracowań, zwracając baczna uwagę na wychowanie przez pracę. Ciekawym przykładem może być raport z badań Z. Szamotulskiej o percepcji i realizacji zasad ładu kształcenia i doskonalenia nauczycieli pracy-techniki. Na potrzeby w zakresie kształcenia i doskonalenia nauczycieli pracy-techniki zwrócił uwagę K. Uździcki, widząc ogromną rolę tychże w wychowaniu przez pracę i kształceniu politechnicznym. Jak wynika z analiz autora sprawa nie jest prosta, zaczynając od rozbieżności treści studiów przygotowujących nauczycieli tego przedmiotu, poprzez różnorodności nazewnictwa do problemów doskonalenia.

W części poświęconej kształceniu zawodowemu warto zapoznać się z artykułami E. Schoenfeldta, H. Wolfgramma i J. Kondeli, aby mieć pogląd na problemy kształcenia zawodowego w krajach sąsiednich. Natomiast na pytanie: "Co zrobić, aby unowocześnić kształcenie zawodowe w Polsce?", stara się udzielić odpowiedzi W.M. Francuz. Autorka sygnalizuje drzemiące możliwości w strategiach nauczania, metodach aktywizujących, w procesie pracy czyli związkach kształcenia z zakładami pracy, a także oświatę pozaszkolną.

Realizując w szkole zawodowej treści nauczania powinno się pamiętać o prawidłowych proporcjach między przedmiotami ogólnokształcącymi a zawodowymi. Te problemy, a także ich realizację ukierunkowaną na sylwetkę absolwenta szkoły zawodowej podjęła K. Wróblewska.

W kolejnych artykułach znalazły odzwierciedlenie zagadnienia związane z nauczycielem szkoły zawodowej. W części ostatniej, dotyczącej zakładu pracy, zawarto dziewięć artykułów. Z racji ograniczonych możliwości zwrócę uwagę tylko na niektóre. I tak, jakże ciekawe i pobudzające do refleksji są rozważania K. Czarneckiego o twórczym rozwoju człowieka dorosłego, gdzie autor za W. Szewczukiem pisze, że w każdej dziedzinie działalności można mówić o aktywności człowieka.

Jeżeli w gospodarce mają nastąpić zmiany, to zmiany te muszą nastąpić w pracownikach, w ich wiedzy, umiejętnościach i nawykach, a

możliwe to jest między innymi przy pomocy nauczyciela, głównie nauczyciela szkoły zawodowej. O ile prac dotyczących nauczyciela szkoły zawodowej w przeszłości i teraźniejszości ukazało się kilka w ostatnich latach, o tyle mało prac antycypujących. Dlatego też na uwagę zasługuje praca monograficzna prof. Z. Wiatrowskiego: *Nauczyciel szkoły zawodowej - wczoraj - dziś - jutro*. Autor na podstawie przeszło dwudziestoletnich badań przedstawia obraz nauczyciela szkoły zawodowej, problemy jego kształcenia, doksztalcania i doskonalenia na tle historycznym, obecnym i co chyba dla nas najważniejsze, ukazuje konkretne rozwiązania i propozycje na przyszłość.

Bezpośrednio merytorycznie z pedagogiką pracy związane są problemy zawodoznawstwa, orientacji i poradnictwa zawodowego, które doczekały się wydania pracy zwartej w formie, wydaje się potrzebnego, skryptu dla studentów pedagogiki, ale także dla ludzi profesjonalnie związanych z tymi zagadnieniami. E. Podoska-Filipowicz w pozycji: *Podstawy zawodoznawstwa, orientacji i poradnictwa zawodowego* dwa pierwsze rozdziały poświęca zawodoznawstwu i rozwojowi zawodowemu. A więc podejmuje takie problemy jak: podział pracy, klasyfikacja zawodów, kwalifikuje pracownicze, teorie i uwarunkowania rozwoju zawodowego oraz przydatność zawodową. Taki ogrom pojęć i zagadnień zebrany w jednym opracowaniu stanowi dla adresata ogromne ułatwienie w pracy i znaczne zaoszczędzenie czasu zamiast wertowania w tym wypadku kilkunastu innych pozycji z literatury. Kolejne trzy rozdziały są głębszą analizą właściwie dwóch pojęć: orientacji zawodowej i poradnictwa zawodowego. Uporządkowanie, które proponuje autorka wobec wielości stanowisk dotyczących wyżej wymienionych pojęć wydaje się logiczne i potrzebne aby nie zagubić się w terminologii mającej pomóc w świadomym wyborze zawodu.

Trudno jest na kilku stronach przedstawić zawartość tylu pozycji z literatury, które poruszają bardzo wiele problemów z zakresu pedagogiki pracy. Wydaje się jednak, że zasygnalizowanie problematyki i pozycji wskaże drogę do dalszych pogłębionych kontaktów z literaturą pedagogiki pracy.

